

בקרת ספר שאלתות דרב אחאי נאון

בשמונה פרקים

מאת הר"ר יעקב רייפמאנן.

(סיום)

אחריו מסדר ספר ה"ג השתמש בו מסדר המדרש המכונה: תנחומא ולקח ממנו ג' מאמרים יעוין פרשת בראשית: שאלתא דמחייבין בית ישראל למינה ביומא דשבתא וכו' והוא בשאלתות (פרשת בראשית סי' א') ופרשת משפטים: שאלתא דמחייבין דבית ישראל דמאן דאית ליה דינא בהדי חבריה וכו'. והוא בשאלתות (פרשת משפטים סי' נ"ח). ופרשת חקת: שאלתא דמחייבין כל בית ישראל לאפרושי מן מדעם דמסאבא וכו'. והוא בשאלתות (פרשת מטות סי' קל"ו). וראוי ונכון לשית לב להשנוים אשר בין נוסחת התנחומא לנוסחת השאלתות אשר לפנינו ולברר מי הוא אמת וצדק. וכן דרך המדרש הזה לכתוב דברים בלשון שאלה ותשובה נלמד מהשאלתות.

אחריו השתמש בו בעל הערוך והביא ממנו בערך שמה מאמרים בזכרון שמו ושלישה מאמרים בלי זכרון שמו. ואלה בזכרון שמו: ערך בניתא: פירוש בשאלתות גדולות (הוא כנוי לשאלתות דרב אחאי שהן גדולות מכל השאלתות אשר לחכמים אחרים הנזכרים בפ"א) ביהוה ביום השמיני מי שאוכל דג וכו' וכן הלכה עכ"ל. ואיננו בשאלתות דרב אחאי אשר לפנינו. וערך גח א': ובשאלתות דרב אחאי דנשא והאידינא דקא סלקי כהניא וכו' כיון דמניחי ברחמי עד זמן נעילה וכו' הוי לה כתפלת נעילה עכ"ל. ולפנינו הוא בפרשת בהעלותך סי' (קכ"ג). וערך גרב ב' ובשאלתא דיומא דכפורי מי שרי למיפק בגורבא עכ"ל. והוא בפרשת הברכה סי' קס"ה וערך כרס ב': אי הדר ביה ממתניתא דכרמא הדר ביה וכו' פי' משום מתניתא דכרמא הדר ביה ואמר אין הלכה כר' יהודה. וכן פי' רב אחא דמין שבחא בשאלתות: בורא אליו עכ"ל. והוא שם בסי' י"ז ע"פ ה"ח ע"ל. והוא שם בסי' ד'. וערך ענקוקלות: פי' דרכים שבראשי הנפנים: כמו שפי' רב אחא משבחא בשאלתות ודי נינהו קנוקנתא (צ"ל: קטינייתא) כדאמר קנוקנות גפנים. (מן: והו' נינהו עד הסוף הוא לשון השאלתות) עכ"ל והוא בפרשת וישלח (סי' כ"ד) וערך פרהו: בשאלתות שלח לך אנשים מיבעי ליה לפרהווי נפשיה עכ"ל. והוא שם סי' קכ"ט. וערך רצח: פי' מה נלמד לרצח וכו' אין לה חטא מות. וזהו דשאלתות. ובלי ספק הוה כתוב לפניו הפי' הזה בפרשת וארא (סי' מ"ב) כי שם מקומה. ובלי זכרון שמו אלה הם: ערך בם: בם ולא בתפלה (יומא י"ט ב') פי' בק"ש אתה קורא בקול רם אבל לא בתפלה בקול אלא בלחש עכ"ל. והוא בשאלתות (פרשת ואתחנן סי' קמ"ג). ופי' רשי' (יומא שם ד"ה ולא בתפלה) הובא זה בשם שאלתות דרב אחאי נאון. וערך פקל ג': כדאמרין וקנוקנות שלו אסירן מדרבנן עכ"ל. והוא בשאלתות (פרשת וישלח סי' כ"ד). ובתום חולין (צ"ב ב' ד"ה כוותיה דעולא) הובא זה בשם שאלתות דרב אחאי. וערך קווק: הני קווקי ודימוניקי היכי יהיבין להו וכו' פירוש אחר קווק כלי של טיט וכו' עד סוף הערך הוא בשאלתות (פ' וארא סי' מ"ב). והנה למעלה (נוספות סי' ט) כתבתי כי הוא הוספה בשאלתות מאיוו שו"ת הגאונים. ויוכל אפוא היות אשר בעל הערוך לא לקחו מהשאלתות רק משו"ת הגאונים וצ"ע. והמובאים בערכי אספרגוס. ברם. וומס א' בשם שאלתות ואינם בשאלתות אשר לפנינו. ויכל היות שאינם משאלתות דרב אחאי כי אם משאלתות חכמים אחרים הנזכרים למעלה (פ"א).

אחריו השתמש בו רש"י ולקח ממנו דברים רבים ושםם בפירושו על התלמוד. יעוין שבת (קל"ה ב' ד"ה הכי גרסינן הא מלתא בשאלתות). יומא (מקום הנ"ל). יבמות (ס"ח ב' ד"ה עבד כנעני לית ליה קדושין) כתובות (י"ז ב' ד"ה לית ליה שעורא ברכות (כ"ז א' ד"ה כהן קטן). ואחריו השתמשו בו כל גבדיו וכל בעלי תוס' וכל בעלי

אסופות הנודעים לנו כמו הפרחי בספרו כפתור ופרח (כ"ו א') ועוד הרבה. ונקל לכל המדור בספרים למצא השתמשות כל החכמים בו.

לדעתי זאת היא כונת הראב"ד בכתבו בספר הקבלה הג"ל (פ"ט): וכל הבאים אחריו בדקודו ופשפשו בו עב"ל ר"ל בדקודו ופשפשו בו לקחת ממנו דברים כנ"ל. והשתמשות הג"ל בק"ט מאמרים מהשאלות תורנו אשר ספר מקור היה יקר אין נפרץ גם בימי הגאונים. ויתר הדברים על אדות הספר הזה יבא בחלק שני אם יהיה ד' עמדי. אך נרננים אחדים מנהם אציגה בזה לדנמא:

(1) בס' א': מי ייסר דהוא שבתא? דלמא ליתיה אלא חד בשבא או תרי בשבא? עכ"ל. יהיו נא על לבבך קורא משכיל! דברי שמואל: יום א' לדברי ר' ישמעאל לעולם אסור (ע"ז ו' א'), ודברי הרמב"ם בפירושו למשניות (שם פ"א מ"ב). ובספרו משנה תורה (הלכות עכו"ם פ"ט ה"ד). אולי יהי לאל ירך לברר על פיהם מי ומתי היה השואל שאלות על אדות יום השבת הנזכר פה, ומה היה עם לבבו בהן, ואם גם שאלת: תרי בשבא היא מאת השואל שהוא או רק הוספת אחד המעתיקים מחסרון ידיעת הכונה האמתית בשאלת: חד בשבא. והוסף לחקור על הכתוב בספר עקרים (מאמר נ' פכ"ה דפוס ויניציאה שנת ש"ד): לשנות מצות השבת וכו' והיא מצוה שקיימה ישוע וכל תלמידיו ואחר ישוע כמו חמש מאות שנה שנה אותה האפיפיור וצוה לשמור במקום יום השבת יום ראשון עכ"ל. וצא וחשוב אם הוסיף הזה מתאים עם זמן שמואל הג"ל. וגם אנכי אחקור על כל זה במ"א. עוד על דבר אחד אעירך ואתה תראה ותוסיף לקח. והוא. כי ספר חכמת יהושע בן סירא היה ערוך על שפתי השואל וממנו לקח מליצת: מה יום מיומים? יעון בו (ל"ג ו'): מה יום מיומים ואור השמש כיום ביום? ואמרו: ואור השמש כיום ביום הוא כעין הכתוב בתנחומא (פרשת כי תשא): כדרך שהוא עושה בימות החול כך הוא עושה בשבת וכו' מזריח חמה וכו' כימות החול עכ"ל. ועפ"ז תדע. כי לא נעלמה מן השואל תשובת המשיב: שבת נמי דציבי קב"ה ליקוריהי כי כן כתוב בספר הג"ל (שם ו' וח'): אבנ' ד' בחכמתו הברילם וחלק בהם זמנים ומועדים מהם ברך וקדש ומהם הפלה למלאכה עכ"ל. אולם מנמט שאלתו היתה: דלמא ליתיה אלא חד בשבא. ויעיון שם (שם ט' י"א) ויודע אשר גם תשובת המשיב: ומה נבר בגוברין לקוחה משם. ועל אמרי למעלה שספר חכמת יהושע בן סירא היה ערוך על שפתי השואל אל נא תתטה ותשאל: מה לספר עברי על שפתי איש נכרי אשר לא מעמנו? הן כתוב בתנחומא שם: א"ל יודע אני שאתה בקי בתורתן של עברים.

(2) שם: א"ל אף בנהר הזה איני מאמינך שאיני יודע את מקומו עכ"ל. זה מורה באצבע אשר גם חכמי התלמוד לא ידעו בדור מקום נהר סמבטיון. הן אם היו יודעים בדור איה מקומו היה משיב לו בלי ספק: הנה הוא במקום פלוני. והנה בב"ר (פרשה י"א) ובתנחומא (שם). יש נוסחאות אחרות בזה והן קשות הבנה. ח"ל ב"ר: א"ל הרי נהר סמבטיון יוכיח וכו' א"ל לנגדא את נגיד לי עכ"ל. ויעו"ש מ"כ ופירושים אחרים וכלם הם דחוקים ולחוצים ואור אמת לא ינה עלימו. ולי נראה כי מקום המאמר הזה הוא למטה שם בסמוך לפני דבור: חד זמן צרך ובדק באבזה וכו', וכי הוא תשובה על אמרו לו: והוא נכרא להוי בדיק באבזה. וכו': לנגדא הוא מן: אסקיה לטיטוס בנגידא (גטין נ"ו ב') שפי' רש"י: אוב. והכונה היא אפוא: למעשה אוב תמשכני לברר על ידו יתרון יום השביעי מכל הימים! הלא תדע כי לא דבר קל הוא. וכי לא יעשה רק לצורך גדול ולא לנסיון דבר מה? ועפ"ז מובן הכתוב אחרי כן: חד זמן צרך ובדק באבזה. שר"ל כי רק כאשר היה לו צורך גדול להשתמש באוב הולך לבדוק באבזה. ולולא זה לא הלך לבדוק באבזה. ובתנחומא כתוב כדברים האלה: ולא עוד אלא נהר סמבטיון מעיד וכו' א"ל אם אתה מבעי לי לדוחקא עכ"ד. והוא כדבר אשר אין לו שחר. וג"ל. כי צ"ל: לדוחקא (ברי"ש). והוא שם מפשט נגזר מפעל: רחק. על משקל: שוחדא, דוחקא. והוא כמו: מרחק בלשון עברית. ור"ל התצריכני לדחיק נדור לראות איכזה הנהר סמבטיון הוא מושך אבנים חול בכל הימים

וביום השבת ינוח וישקוט בעבור שאיננו במקומי ובסביבותיו ועיני לא שופתו מעולם?

(3) ב ס' ל"ט: גרמא ליה מלתא ואויל וכל מאן דאית ליה ומיעני עכ"ל. תחת: ואזיל וכל מאן. צ"ל: דאזיל כל מאן. ור"ל הדבר הזה גורם לו שיחלוקה ילך לו כל מה שיש לו ויעשה עני.

(4) שם: כגון לדירתא או לאיתקוני עכ"ל. תחת: לאיתקוני. צ"ל: לאיתתא. ור"ל שרוצה לישא אשה.

(5) ב ס' מ"ב: מאי מצוה קלה? אמר רבה בר יצחק אמר רב אפילו ערקתא דמסנא. אפילו הא דאיסור דרבנן היא. מאי פירושא? כדאמור רבנן נתפזרו לו מעות בפני ע"ג לא ישוח ויטלם מפני שנראה כמשתחוה לע"ג. נכנס לו קוץ ברגלו בפני ע"ג לא ישוח ויטלנו מפני שנראה כמשתחוה לע"ג. כגון אלו דומה התרת ערקת מסנא דבשעת השמד אם יאניסו את ישראל עבוד ע"ג ואינו רוצה ואח"כ יעמידו בפני ע"ג ויאמרו לו כפוף עצמך והתר ערקתא דמסנא שלא תשתחוה לע"ג אלא כפיפתך היא להתיר ערקת מסנא ובלבד רואיך יאמרו שהשתחוית אסור הוא וכו' הואיל ונראה שוהה בפני ע"ג. עכ"ל. אין ספק לי שלפני בעל הפירוש הזה היה כתוב בטעות: אפילו ל שריוי (בריו"ש שהוא לשון התרת קשר) ערקתא דמסנא. תחת: אפילו ל שריוי (בגוף שהוא לשון שנוי) ערקתא דמסנא. וזה הסב לו הפירוש המשובש הזה אשר לפיהו העיקר חסר מן הספר ונס בלתי מוכן לפיהו מדוע בחר רב בערקתא דמסנא שהוא דבר חדש אשר לא נזכר עוד בשום מקום ומאם בנתפזרו לו מעות או נכנס לו קוץ ברגלו בפני ע"ג הנזכרים כבר בבבביתא (ע"ג י"ב א')? מה היה חסר לו באמרו: אפילו נתפזרו לו מעות או ישב לו קוץ ברגלו. במקום: אפילו ל שריוי ערקתא דמסנא? ובלעדיו זה קשה עד מאד במה יבדל באונס המשתחוה לע"ג מן נראה כמשתחוה לע"ג? הלא גם המשתחוה לע"ג אם הוא בלחץ אויב הוא רק נראה כמשתחוה לע"ג. כי איננו משתחוה לע"ג באמת ומפאת קבלתו את הנעבד לאלוה. רק נראה כן לעיני הרואים, אבל המשתחוה עצמו תעב ויתעב ושקץ ושקץ את הנעבד בלבבו גם בעת ההשתחוה. ואיננו משתחוה לו רק מפני חמת המציק העומד עליו בשבט עברתו ויעיקרו לכפוף את ראשו לפניו כאגמון. ומה שצוה אלהים לבלתי ישתחוה לאיש לע"ג אף באונס הוא רק מצד הרואים ולא מצד עצמו ר"ל שלא ידמו הרואים בנפשם כי יקבל איש אחד מהבאים במסורת הברית את ארון כל הארץ דבר אחר זולתו לאלוה. ויהי בזה חלול שמו ית' וא"כ מה חרוש יותר יש בנראה כמשתחוה לע"ג מבמשתחוה לע"ג? וכבר כתבתי למעלה כי הפירוש הזה איננו מאת הגאון רק הוא הוספת איזה מעתיק. עוד דע כי בלי ספק נשמטה מן הפירוש הזה בשגגת המעתיקים או המדפיסים מלת: ל שריוי הנ"ל.

(6) שם: ומפריק אבוי דאסתר לא דמיא לע"ג ולחלול שבת. דגשים לכך נוצרו כשם שהארץ נוצר לזריעה ולעבוד בה כך אשה נוצרה לבעילה. עכ"ל. האמין כי יצא הפירוש הזה מפי גאון? היתנני לבבי לחפא גם על בר בי רב דחד יומא פירוש כזה המצדיק עלילת רשע ומזכה אורח אשה מנאפת באמרו: לא פעלה און כי לכך נוצרה? היתכן להעלות על לב שהגשים נוצרו לבעילה בלי הברל בין בעילת היתר לבעילת אסור? הנוכל לחשוב על ד' שונא זמה, כי מני שימו אדם עלי ארץ הכין חלק אחד ממנו לבעילה תהיה אשר תהיה אם בעילת בעליהן ואם בעילת אנשים אחרים? גם קשה מאד מדוע רק על הנשים נאמר כן ולא גם על האנשים? מה האות והמנפת שאך הנשים נוצרו לבעילה ולא האנשים? מאין נדע שרק הגשים יעדה הסבע להפעולה ההיא ולא האנשים? הלא גם שניהם יצרה בכלים המיוחדים אל הפעולה ההיא? כל התמידות הדין לוחצות אותי לגור אומר. כי זה לא יצא ממי ת"ח. וכי הנכון הוא פירוש רש"י ותוס' בסנהדרין (ע"ד ב'). יעוין בהם, ובחרושי הר"ן שם המבארים היטב דברי רש"י ותוס'. ויעוין עוד ע"ז הערותי על מדרש איכה (ס' מ"ג).

(7) ב ס' נ"א (שאלתא ב'). ו"ל שאלת שלום (ס' נ"ו) דצריך לומר וחסרונן בסיום נון בדיות לכל הפרושים וכו' מלת וחסרונן קאי על נפשות רבות שבלשון נקבה

נאמרה ושמחתי שכונתי על האמת שמצאתי אח"כ בספר אור חדש דף ל"ז ע"ב שכתב לומר וחסרונן מטעם שכתבתי עכ"ל. ואני אמרתי ושמחה מה זה עושה? כי נעלם גם מעיניו גם מעיני בעל אור חדש דברי הראב"ע שמות (ב' י"ז). וז"ל וככה צאנם במ"ס שלא להתחבר שני נוני"ן עכ"ל. והטעם הזה יתכן גם פה.

(8) בסי' נ"ח: וקיימא לן הלכתא כר' נחמן בדיני עכ"ל. מלת: בדיני ט"ס. כי ענין בטול דגט איננו מדיני רק מאסורי כמבואר לכל איש. ובאמרו: וקיימא לן כר' נחמן יכון אך אל בטול הגט, וירמז להכתוב בנשין (ל"ד א'): והלכתא כנחמן. וכן בה"ג (הלכות דיינין) חסרה מלת: בדיני והמעין שמה היטב יראה. כי נעתקו שמה דברי השאלות. ובוזה סרה קושיית שאלת שלום (סי' ס"ז). ויעוין רא"ש סנהדרין (פ"א סי' ג') וס' המכריע (סי' ל"ב).

(9) בסוף סי' ע': אמטול הכי קא מסייעין וקא פרכינן עלה דשבועה עכ"ל. תחת: דשבועה (בבית) צ"ל: דשמועה (במ"ס). ור"ל כי בעבור זה קא מסייעין וקא פרכינן עלה דשמועה ההיא של שמואל בשבועות (כ"ג א') יעו"ש ויובנו דברי השאלות. וזה נעלם מבעל שאלת שלום יעו"ש (סי' ע"ו).

(10) בסי' קמ"ד: וכד עביר מעקה אומר אקב' על המעקה עכ"ל. יעוין שאלת שלום (סי' קמ"ב): והנה בטור וש"ע וכו' ולא ידעתי למה השמיטו ברכה שמחויב לברך כשעושה מעקה וכו' לא הזכירו מענין הברכה כלל עכ"ל. נעלם ממנו מ"ש ברקח (סי' שס"ו) ח"ל כל המצות שהן חקות וגזרות צריך לברך, שלוח הקן, וראשית הגז, ושאר מתנות כהונה וכו'. אבל כל דבר שנים בני נח הוזהרו עליו, כגון גזלה, גנבה, וחמס, והוענשו ידעני לא החזיקו [צ"ל: וידעני ואביון לא החזיקה] והוא פסוק ביחזקאל (י"ו מ"ט) אצל סדום עיי"ש [וצדקה] (מבואר לכל מבין כי פה צ"ל הפסוק הנ"ל ולפניו מלת והוענשו) ולויה, ולקט, ושכחה, ופאה, (המלות ההן צ"ל שם למטה בסמוך כאשר תראה עד מדרה) והדור זקן, שאם מצוים חייב (צ"ל: שנים הגוים חייבים אין צריך, וכן עשיית התורה והדינים, ותקן העניים (אולי צ"ל: החנות) ומשקלות, ומדות, אין צריך לברך, שהברכה תצונו ולא דגוים עכ"ל. וכן כתוב ברמזי הרקח ע"ס א"ב אשר ת"י בכ"י ישן נושן. וז"ל (אות הלס"ד). למה אין מברכים על מצות כבוד אב ואם ועל הדור זקן? ויש לומר שאין מברכים כי אם על המצות שאנו מובדלים מן הגוים, אבל מצות כבוד אב ואם והדור נם האומות נודנים בהן, לפיכך אין מברכים עליהן עכ"ל. וכן כתוב בס' בנימין זאב (סי' קס"ט), יעוין שיורי כנסת הגדולה (י"ד סי' ר"מ דגזרות הטור אות ב', וסי' רמ"ד הגזרות הטור אות ב'), והוא טעם נכבד עד מאד, ואנכי הרחבתיו והגדלתיו במ"א. וא"כ קרוב מאד לאמר כי מטעם זה לא הזכיר הטור וש"ע ברכה אצל עשיית מעקה. וככל זאת יש לתמוה על בעל הרקח ובעל בנימין זאב איככה לא שמו על לבבם דברי השאלות (סי' קמ"ד), ולא הזכירוהו כלל? ואנב נדרא אניה עוד דבר אחד ברקח שם וז"ל (סמוך לדבור הנ"ל) ואם היו עניים חצויים היו מפרנקים חלקם לבעלי בתים ועניים אחרים אין מצאין ואין צריך לברך אבל תרומה וראשית הגז ומתנות שצריך להפריש מברך עכ"ל. הדבור הזה הוא משובש עד מאד. וצ"ל כן: ולקט שכחה ופאה (פה מקום המלות ההן ולא למעלה ככתוב לפנינו. כי בני נח לא הוזהרו על לקט, שכחה, ופאה, ואינם נודנים בהן כידוע). אם היו עניים רוצים היו מפקידים חלקם לבעלי בתים, ועניים אחרים אין מצוין. ואין צריך לברך וכו' ור"ל כי אין מברכים על מתנות לקט ושכחה, ופאה בעבור שהם תלוים בדעת אחרים. והם העניים. כי אם היו רוצים, היו מפקידים את חלקם לבעלי בתים, ולא לקחו מהם את המתנות ההן. ועניים אחרים אינם מצוין ושכחין בעיר הזאת לתת להם את המתנות ההן. ועל מצות שאינן תלויות בדעת עושן בלבד. כי אם גם בדעת אחרים. ובלעדם אין לאל יד עושן לעשותן. אין מברכים כמבואר היטב בתשובת ר' יוסף בן פלאט להראב"ד המובאה באבודרהם (שער נ') וז"ל ומנא לן דכל מצות עשה דאפשר למעקרה אע"ג דאכתי לא מתעקרא כמאן דמתעקרא דמיא? דתנן בפרק אלו נערות: כיצר שותה בעציצו? אפילו היא חנרת, ואפילו מוכת שחין. אבל אם נמצא בה דבר ערוה או שאינה ראויה לכא בישראל אינו רשאי לקיימה שנאמר

ולו תהיה ראשה. אשה הראויה לו. ואמרינן עלה בנמרא: וליתי עשה ולדחי לא תעשה? דיכא אמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה כגון מילה בצרעת אי נמי סדין בציצית דלא אפשר דלא לקיומי לעשה. אבל דיכא אי אמרה לא בעינא ליה מי איתה לעשה כלל? אלמא כיון דאפשר למעקרה לעשה אע"ג דאכתי לא אתעקרה הוה ליה כמאן דליתה. דהא לא קביעה וכו' וגמרינן מינה למורא וכבוד אב ואם ועמידה מפני רבו הואיל ואפשר למעקרה דהא עשה דידהו דהרב שמחל על כבודו כבודו מחול חשבין ליה כמאן דליתה ולא מברכינן עליה. והוא הדין לשאר מצות דדמינן להו עכ"ל וכעין זה אמר ר' שמעון עבודה שאפשר לבטלה לאו עבודה היא וכשרה בור (זבחים י"ג א' במשנה וי"ד ב' בנמרא). ולפי הדברים האלה נוכל לישב הכתוב בסי' ק"א: ומאן דלא קאים מוקמינן ליה בעל כרחיה עכ"ל. ולהסיר מעליו קושיית שאילת שלום (סי' ק"י) לבאורה לא ידענא מה הודיע בזה ומאן דלא קאים דמוקמינן ליה בעל כרחיה כלומר דכייפינן ליה. מאי קמ"ל? הא פשיטא הוא. כי למה תשתנה עשה זו של מפני שיבה תקום והדרת פני זקן משארי עשה. כגון סוכה ולולב וציצית דקי"ל בכתובות (פ"ו א') ובחולין (קל"ב ב') דכייפינן ליה ומכין אותו עד שתצא נפשו עכ"ל. הן לולב הודיע לנו הגאון זה היינו אומרים. כי כאשר נשתנה מצות עשה דאפשר למעקרה (כמו מצות מפני שיבה תקום והדרת פני זקן) מכל מצות עשה לענין דחית לא תעשה ולענין ברכה ונחשבה כמאן דליתה וכמאן דמתעקרא כנ"ל. כן נשתנה מצות עשה כזו מכל מצות עשה לענין כפירה ונחשבה גם לענין ההוא כמאן דליתה וכמן דמתעקרא. ולפ"ז צריך לדרוש אחר טעם למה לא נאמר באמת ככה. ונ"ל. כי הגאון חלק על ר' יוסף בן פלאט ובעל הרוקח וסבר שמצוה שאפשר למעקרה לא נשתנה כל מאומה מכל מצות עשה כל עוד לא נעקרה. ולא השגיח אל הראיה מפ' אלו נערות הנ"ל. כי לפי פי' רש"י ותוס' שם אפס ותהו דיא כי רש"י פי' שם בד"ה מי איתה לעשה כלל: השתא נמי מלמדין אותה לומר אינה רוצה עכ"ל. ובתוס' שם ד"ה אי אמרה כתוב: דהבא נבי דידה ליכא עשה דהא אי בעיא אמרה לא בעינא ליה הלכך אין לה לעבור בלאו משום עשה דידה דהיא מוזהרת כמותו והשוה הכתוב אשה לאשה בנמרינן ביש מותרות עכ"ל. ולפי הפירושים הנכונים האלה לא נוכל עוד ללמוד משם שכל מצות עשה דאפשר למעקרה כמאן דמתעקרא דמיא אע"ג דאכתי לא מתעקרא. ולענין עבודה בקדשים אשר הבאתי למעלה הלכה כרבנן החולקים על ר"ש ואומרים שגם עבודה שאפשר לבטלה עבודה היא. ככתוב בפ' המשניות להרמב"ם ולד"ע מברטנורה שם וישוב שאילת שלום על קושייתו הוא תמוה במאד מאד. וז"ל ויתכן לומר משום דאמרינן בקדושין ל"ג א': כל שאינו עומד מפני רבו אינו מאריך ימים. שנאמר (קהלת ח') וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים וכו' והביאו גאון בסמוך. וקי"ל בחולין (ק"ו ע"ב) בהאי גברא דלא הוה מוקיר אביו ואמיה דאין כופין אותו. דתניא כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין ב"ד שלמטה מוזהר עליה. ופי' רש"י: שמתן שכרה בצדה. למען יאריכון ימיו. ולכך פירש מתן שכרה לומר אם לא תקיימנה זהו עונשה שלא תטול שכר זה ע"כ. וא"כ סד"א הואיל בעשה דקימה מפורש עונשה לא כייפינן. להכי איצטריך להורות דלא תימא הכי אלא דמוקמינן ליה בע"כ. והיינו טעמא. דבשלמא נבי כבוד אב ואם שכרו ועונשו מפורש בתורה. אבל עונש דקימה לא מפורש אלא בקבלה דהיינו בקהלת, וד"ת מדבריו קבלה לא ילפינן עכ"ל. והוא כדבר אשר אין לו שחר. כי על לב מי יעלה לחשוב מצות קימה למצות עשה שמתן שכרה או עונשה בצדה? מי פתי יחשוב עונש מצוה מה הנלמד לפי דעת יחיד מפסוק אחד ע"ד אסמכתא רחוקה לעונש בצדה גם אם היה הפסוק ההוא כתוב בתורה? דיתכן על עונש כזה טעם רש"י הנ"ל? וגם אם היה עונש מצות קימה כתוב מפורש בפסוק אחד אשר בתורה ולא ע"ד אסמכתא רחוקה. איככה היה יכול איש לחשוב עונש כזה אשר איננו כתוב בצד המצוה לעונש בצדה? הלא לפ"ז תהיינה כל המצות הכתובות בתורה מצות שמתן שכרן או עונשן בצדן. כי על כל המצות בכלל כתוב פעמים רבות בתנ"ך שכר ועונש? ויעוין משנה למלך (הלכות עבדים פ"ג ה"ד).

יעקב רייפמאנן.